

Таким чином, ми теоретично зафіксували логіко-історичну послідовність виникнення якісно своєрідних спільностей людей (рід — плем'я — народність — нація). Проте її не слід абсолютизувати. Розвиток і зміна одних спільностей людей іншими — це складний, несинхронізований процес, внаслідок якого поряд із сучасними спільнотами, тобто націями, існують як архаїчні родоплемінні спільноти, так і народності.

Окремо треба виділити таке поняття як народ, оскільки використовується воно в різних значеннях. По-перше, воно позначає населення певної країни і в цьому розумінні включає всі нації та народності, які проживають на території країни і на засадах рівності або пригноблення беруть участь в економічному, політичному, культурному житті. По-друге, поняття «народ» використовують для призначення різних форм спільності людей, таких як плем'я, народність, нація. Нарешті, цим поняттям позначають найбільш активну й впливову в соціально-політичному відношенні частину населення.

Список літератури

1. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. — М., 1991.

Одержано 29.12.10

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т. Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Джерела та рушійні сили розвитку суспільства

Саморозвиток суспільства означає лише ті зміни, що є результатом розгортання власних можливостей. А це означає, що джерело розвитку суспільства знаходиться в самій системі суспільства і є причиною його самопородження. Соціальна філософія прийшла до висновку, що основним джерелом розвитку суспільства виступають суспільні суперечності. Пріоритетну роль серед них відіграють суперечності власності (економічна сфера) — саме вони визначають всі інші суспільні суперечності, а їх розв'язання — основне джерело розвитку і в інших сферах: соціальній, політичній та духовній. Такий соціальний процес триває від первісного до сучасного цивілізованого суспільства.

Важливою проблемою соціальної філософії є проблема детермінантів або рушійних сил соціального процесу. В різні часи філософи вважали рушійними силами суспільства Божественний розум, ідеї, географічне середовище, потреби та інтереси, продуктивні сили, соціальні революції тощо.

Сучасна соціальна філософія прийшла до висновку, що під рушійними силами, насамперед, розуміється діяльність людей з їх спонукальними мотивами — потребами та інтересами. Залежність безпосередньої життєдіяльності людини від соціальних умов життя виражається саме в інтересі. Зміст інтересу визначається тим, в якій мірі соціальні умови життя забезпечують потреби людини. Якщо суспільний лад задовольняє потреби, в інтересах людини його зміцнювати і навпаки. Інтерес існує об'єктивно, незалежно від того, усвідомлений він чи ні. Усвідомлення інтересу перетворює його на головну рушійну силу діяльності людей. А матеріальний інтерес

тобто відносини власності є пріоритетною причиною, яка поєднує людей у різні соціальні спільноти чи роз'єднує їх. Але тут необхідно підкреслити діалектичний зв'язок рушійної сили з джерелом розвитку суспільства: причиною розвитку є не сам по собі інтерес, а суперечність між ним та неможливістю реалізувати його в даний момент.

Інтереси, потреби, мотиви та ін. існують не самі по собі, а як «переплавлені» в духовне життя кожної особистості. Тому в питанні про детермінанти суспільного розвитку необхідно включити питання про суб'єкти суспільного розвитку, одним з яких і є особистість. Саме від особистості, від її дій залежить неповторний колорит суспільного життя, саме в діях особистостей знаходить своє втілення роль народних мас, груп, інших спільнот в історії. Активна роль особистості проявляється і в сфері матеріального виробництва, і в політичній сфері, і в духовній.

Особливе місце в соціальній філософії займає проблема видатних та історичних особистостей. Роль таких особистостей настільки велика та очевидна, що більшість саме в них бачить творчу силу та двигун історії. Але правильнішою є точка зору, що видатна особистість не може змінити історію в масштабі всесвітньо-історичному, зруйнувати загальну об'єктивну логіку, проте в реальній історії країн та народів вона може зробити надзвичайно багато. При цьому її роль буде своєрідним результатом двох складових: соціальних умов, суспільних потреб, з одного боку, і якостей конкретної особистості — з іншого.

Переходячи до аналізу ролі інших чинників суспільного розвитку, уточнимо поняття «суб'єкт». Оскільки мова йде про творчість в історії, неправомірно було б зводити це поняття до індивідуальності. Суб'єктом (тільки вже не індивідуальним, а соціальним) може бути і група, якщо вона являє собою деяку цілісність, яка базується на спільних інтересах. Таким чином, може бути декілька соціальних суб'єктів — від народу до людства, — а тут і класи, і соціальні прошарки, і етносоціальні спільноти, і покоління тощо.

Особливо виділимо питання про роль народних мас в історії. У сучасній філософії досить поширеним є розуміння народу як справжнього суб'єкта історії. Адже його діяльність створює спадкоємність розвитку суспільства, тобто народ є творцем історії. Саме він створює всі матеріальні цінності, є головною продуктивною силою суспільства. Саме праця народу є основою існування і розвитку суспільства.

Народ — вирішальна сила всіх соціально-політичних діянь, яка здійснює всі глибокі соціальні перетворення. І чим глибшим є перетворення, тим більшим є обсяг маси, яка приймає участь в ньому. Але тут, правда, згадується гегелівська «іронія долі» чи відомий вислів Ф.Енгельса про те, що коли революціонери здійснять революцію, то дивуються, а інколи навіть з жахом бачать, що досягнуте є зовсім не тим, до чого вони прагнули (згадаймо, наприклад, сталінізм як «втілення» марксизму).

Нарешті, ще одна теза соціальної філософії — народ є творцем усіх духовних цінностей. Її, безумовно, треба розуміти не зовсім буквально. Переважна маса духовних цінностей (крім фольклору) створюється професіоналами, народ же у кінцевому підсумку відіграє роль своєрідного «фільтра», сприймаючи чи не сприймаючи певні твори мистецтва (які для нього ж і створюються).

Список літератури

1. Блюмкін В.А. Мир моральных ценностей. — М., 1981.

Одержано 29.12.10